

Posebno pozornost zasluži tudi oblikovna stran pesmi. Nekateri učenci se radi izražajo v prostem verzu, čeprav le v malem poznajo njegove zahteve. Seveda so tudi te pesmi nekakšne vaje, posnemanje kakega modernega avtorja, ki so ga spoznali v šoli. Učenci radi priznajo, da jim povzroča največ preglavic rima. Prestopna in oklepajoča se jim vsaj v tretji kitici popolnoma izkazita, po navadi že prej. Tudi ritem se jim rad poruši, ne zmorejo enotnega števila stopic. Za učence, ki kažejo pesniške sposobnosti, pa je ravno skladnost med obliko in vsebino zelo značilna.

Stilno so precej odvisni od poznanih metafor. Najraje imajo ukrasni pridevek in pomanjševalnice, še najbolj izvirni so v primeri ali komparaciji. Pesmi jim najbolj kazijo številna mašila, prepogosta raba zaimkov in zmeden besedni red. Dostikrat pa so presenetljivo lepe njihove miselne zveze in tenkočutni pesniški izraz, kar naj potrdijo tudi naslednji primeri:

Pesem otožno poje selivka v slovo,  
zbogom, sestrice, in moje drevo! (Jesenska, 6. r.)

Kakor otožna pesem je odšlo poletje.  
Zdaj je jesen. (Jesen, 6. r.)

Še enkrat se bele lepo zaiskrijo,  
potem se v kristalnih solzah raztopijo. (Snežinke, 7. r.)

Vrnil se je iz daljnih krajev,  
doživel je že dosti majev. (Ptičja ženitev, 6. r.)

Črna kot pošast  
se vleče prek neba  
gosta in temna megla. (Megla, 8. r.)

Zapel je pesem svojo otožno  
in se spustil nad zemljo položno. (Slavček, 6. r.)

Bežna analiza navedenih pesniških poskusov naj bi pokazala, v kakšni meri so učenci sposobni izraziti svoje misli v vezani besedi. V pesmih ne moremo iskati posebno globokih čustev, so pa dokaz, da skuša otrok svoja doživetja odeti v pesniško obliko in se tako neposredno vključiti vsaj med skromne ljubitelje pesmi. Če sami iščejo pesniški izraz, se to pravi, da imajo pesmi radi, da jih razumejo in si jih žele. Dosegli smo, da doživljajo pesem kot čisto lepoto. Učenci odrasčajo v naših rokah, njihov notranji svet še ni enoten in dograjen. Vanj polagamo mozaične delce in skrbeti moramo, da bo končna zgradba čim bolj skladna, lepa. Če ji manjka ves smisel za lepoto vezane besede, potem je naše delo posredovalo učencem le megleno podobo besedne umetnosti.

## Ocene in poročila

### POUK LITERARNE ZGODOVINE NA VIŠJI STOPNJI OSNOVNE ŠOLE

Med nalogami, ki jih navaja učni načrt za pouk slovenščine na osnovni šoli, je tudi ta, naj seznanjamo učence z najvažnejšimi deli iz ljudske in umetne književnosti, z nekaterimi značilnostmi literarne teorije, da bodo vzljubili lepo knjigo, jo znali vrednotiti in jo uporabljati za svojo nadaljnjo rast, obenem pa vzgajati estetska, moralna, patriotična in humanistična čustva. Nato sledi razporeditev obravnavanja pisateljev in pesnikov v posameznih razredih ter ob njih osnovni pojmi iz literarne teorije, ki se naj

z njimi spoznajo učenci ob tekstih. Za 8. razred pa je dodano še navodilo (dokaj splošno, da ga lahko pojmuje vsakdo po svoje), naj bi v tem razredu povezali poznavanje literarnih umetnin z zaokroženo celoto.

Kako je možno ta načrt izvajati in kaj bi bilo treba morda spremeniti ali dodati? V petem, šestem in sedmem razredu naj bi bilo izhodišče za pouk literarne zgodovine vedno le *tekst*. Ob berilih naj bi potekal pouk iz leta v leto sistematično, ob literarnih delih si naj učenci širijo svoje znanje o pisatelju ali pesniku, spoznavajo ga naj ob njegovih delih. Tako spoznajo npr. *Prešerna* v 6. razredu kot pesnika romanc (Turjaška Rozamunda),<sup>1</sup> kot pesnika, ki v obliki parabole razpravlja o vprašanju umetnosti (Orglar), v 7. razredu pa kot pesnika balad (Povodni mož), pesnika — satirika (sonet Apel in čevljar) ter pesnika, ki razpravlja v Glosi o pesniškem poklicu in pesniku, ter pesnika programatične Zdravljice. Tako učenci do 8. razreda že mnogo vedo o Prešernu in njegovih delih; tu dodamo še njegove ljubezenske pesmi (Gazele, Sonetni venec) in zaokrožimo celotno podobo tega velikega poeta. Ob obravnavanju Prešernovih pesmi obdelamo tudi vrsto stalnih pesniških oblik, verzov, kitic itd. — Ali: *Jurčiča* spoznajo učenci že v 4. razredu (Jurij Kozjak), svoje znanje dopolnjujejo in si ustvarjajo popolnejšo sliko v naslednjih razredih: naslonitev na ljudsko izročilo spoznajo v Kozlovski sodbi v Višnji gori, obenem se seznanijo s humoresko in njenimi značilnostmi, v Domnu — ob odlomku v berilu in ob domačem branju — spoznajo Jurčiča kot opisovalca tragičnih likov in družbenih krivic iz preteklosti, v 7. razredu ga spoznajo kot zapisovalca ljudskih zgodb, ki mu jih je pripovedoval ded (Jama, po kateri se pride na oni svet), spoznajo se s prvim slovenskim romanom Desetim bratom; ob tem delu lahko učenci že začno doumevati, kaj je romantično, kaj realistično. — S *Kersnikom* se učenci spoznajo že v 6. razredu ob berilu Mačkova očeta (ali ni morda prezahtevno za to stopnjo?); ob njem bo treba povedati nekaj o Kersniku: kdo je bil, kaj je bil, zakaj je pisal slike iz kmečkega življenja. V 7. razredu poglobimo to znanje ob Kmetski smrti, pojasnimo, kaj je realistični slog, v 8. razredu pa ob domačem in šolskem čtivu dodamo še Kersnikove povesti iz malomeščanskega življenja, iz kroga, iz katerega je sam izhajal itd. Ali *Cankar*: V 6. razredu se učenci spoznajo z nekaterimi odlomki iz Mojega življenja in s črtico Greh (tu je nujno spregovoriti tudi o Cankarjevem življenju, vsaj o mladosti, čeprav tega učni načrt ne predvideva), v 7. razredu pa z deli, kjer je Cankar upodabljal socialne krivice, krivice in grozote vojne pa spomine na mater. V 8. razredu ostanejo še njegove drame, ob črticah in odlomkih, ki so v berilu, pa obrazložimo učencem simbolistično slikanje ter zaokrožimo vse znanje o Cankarju in njegovih delih, pridobljeno ob branju in analizi ziranju ter pojasnjevanju tekstov v prejšnjih letih.

Navedla sem le nekaj primerov, tako pa je možno dopolnjevati podobo mnogih avtorjev iz leta v leto, vsako leto pa poudariti in odkriti učencem kaj novega, prikazati avtorje z novih vidikov. Tako torej že vsa leta učence ob poglobljanju in širjenju znanja pripravljamo na zaključno delo v 8. razredu, ki nam ne bo težko.

Seveda pa bi morala biti za takšno delo v šoli ustrezna berila: ta naj bi bila literarne čitanke (o tem je razpravljaj pri Zavodu za napredek šolstva v Ljubljani krog strokovnih svetovalcev in bil enotnega mnenja). V njih naj bi bilo izbrano najboljše, kar je pisatelj ali pesnik napisal, izbrano seveda primerno za določeno stopnjo, da bi tako avtorja učencem čustveno in estetsko približali. Berila naj bi bila sestavljena tudi tako, da bi lahko učenec bral sam doma, torej bi bilo treba posamezne tekste opremiti s pripombami. Kot dopolnilo pri pouku naj nam bodo uspele radijske šolske ure (npr. Levstikov Martin Krpan, Matej Bor, Linhart itd.) in sčasoma tudi televizijske oddaje (npr. o Kajuhu), ki učence močno pritegnejo.

V 8. razredu vse znanje iz literarne zgodovine kronološko uredimo in dodamo, česar v prejšnjih letih učenci še niso spoznali. *Izhodišče za pouk* v tem razredu naj nam bo: 1. znanje učencev, 2. tekst, 3. učitelj sam. — Največkrat nam bo znanje učencev, saj ti vedo že marsikaj iz biografij književnikov in poznajo marsikatero delo, saj smo jih pripravljali že vsa leta. V takih urah nastaja tabelska slika s pomočjo celega razreda in odpade kakršnokoli narekovanje. Npr. Josip Jurčič (1844—1881); na tablo napišemo le kraje njegovega bivanja: Muljava—Ljubljana—Dunaj (univerza) — Maribor (Slovenski Narod) — Ljubljana. Pisal je: 1. črtice, pripovedke in humoreske (Spomini na deda, Kozlovska sodba v Višnji gori); 2. povesti (Jurij Kozjak, Domen, Sosedov sin, Hči mestnega sodnika); 3. romane (Deseti brat 1866, Doktor Zober, Rokovnjači); 4. drame (Veronika Deseniška, Tugomer). — Večino teh del učenci že poznajo, zato skupno ponavljamo

<sup>1</sup> Teksti so navedeni po razvrstitvi v sedanjih berilih za osnovne šole.

in dopolnjujemo ter pišemo preglednico na tablo. Tako se tudi izognemo, da bi se učenci nato učili »literaturo« na pamet. Prisiljeni so v šoli poslušati, sodelovati in nato sami oblikovati stavke. — Drugič bomo izbrali za osnovo diafilm in ob njem ponavljali ter dopolnjevali poznavanje avtorja (npr. Prešerna, Cankarja, Bevka idr.) ter po potrebi napisali na tablo nekaj skopih podatkov v obliki tabelske slike.

Tekst nam bo izhodišče zlasti pri avtorjih, ki se z njimi do 8. razreda učenci niso seznanili (npr. Linhart, Gradnik itd.), zlasti pa nam mora biti izhodišče tekst za seznanjanje s pojmi iz literarne teorije, s katerimi se naj učenci tu nanovo spoznajo (drama, esej). — Izhodišče pa bo učitelj sam pri obravnavanju najstarejših obdobij slovenske književnosti — od prvih zapiskov do razsvetljenstva.

S kronološkim pregledom slovenske književnosti začnemo pri ljudskem pesništvu. Pri zapiskih in protestantski književnosti se ne bomo mudili dolgo, seznanili bomo učence le s pisavo in jezikom; ob tekstu naj slišijo, kakšen je bil jezik tedanjih piscev — seveda brez poglobljanja vanj. Prav tako se ne bomo mudili ob katoliški književnosti (morda bi kazalo v bodoča berila sprejeti kakšen primer baročne pridige), tako da bomo temeljiteje začeli s pregledom predstavnikov naše književnosti od razsvetljenstva dalje. Uvodi v posamezne dobe — v kolikor so sploh potrebni — naj bodo le orientacijski. Izhodišče naj nam bo tudi pri literarnem pregledu pisatelj oz. pesnik. Namesto označevam dob bomo dajali več poudarka literarnim smerem, in to seveda ob tekstih in kolikor so učenci zanje dovzetni. Uspelo nam bo tako, da bodo učenci v 8. razredu že znali sami ločiti in ugotavljati značilnosti romantičnih, realističnih, simbolističnih, morda tudi impresionističnih tekstov, razumljivo da bolj v izbiranju snovi in v podajanju kot pa v stilu.

Za povezano znanje literarne zgodovine učenci na tej stopnji še niso sposobni. Zadovoljiti se moramo, da bodo o vsakem avtorju znali povedati najpomembnejše, da bodo njegova dela poznali, jih pripovedovali ali recitali ter jih tudi časovno uvrstili.

Se bolj kakor za prejšnje razrede bi morala biti skrbno urejena čitanka za 8. razred. Ta naj bi bila literarna. Sedanje berilo ni slabo, vendar si učitelji žele, da bi imelo likovne priloge s komentarjem, da bi bilo možno učencem dajati tudi širšo kulturno izobrazbo; marsikdaj pa bi bile te likovne priloge v veliko pomoč, zlasti ob razlagi modernističnih struj (impresionizma, ekspresionizma ipd.), saj bodo učenci bistvo teh smeri prej dojeli ob likovni umetnini kot v besedni. Komentirana naj bi bila tudi berila, da bi lahko učenci sami brali, kot sem omenila že za prejšnje razrede. V šoli ni moč prebrati vsega, čeprav bi bilo želeli, da bi lahko čimveč, še manj pa berila in pesmi tujih avtorjev, saj zahtevajo mnogo razlage (npr. Byronov Džaur, Molièrov Tartuffe, Cervantesov Don Kihot, odlomek iz Tolstojevga romana Vojna in mir idr.), tako da se večina učiteljev ne spušča v obravnavo teh del. — Kakšno naj bi bilo berilo za 8. razred, je med učitelji več predlogov, med drugimi tudi ta, da bi naj bilo literarnozgodovinska čitanka, kjer bi podatkom o pisateljih sledili teksti, analize, vprašanja itd. (takšne imajo na avstrijskih osnovnih šolah), vsi učitelji pa so izrazili nejevoljnost, ker se učbeniki za literarno zgodovino množijo (Maribor, Kranj, Koper), a nobeden ni povsem prikladen za pouk na osnovnih šolah. Najbolje bi bilo, da bi berilu za 8. razred bil ob koncu dodan kratek kronološki pregled slovenske književnosti in kratke definicije pojmov iz literarne teorije, tako, kakor je bila urejena že čitanka pred vojno in ki smo jo uporabljali še prva leta po vojni.

Učni načrt, kakršen je sedaj, ni prezahteven in bi ga bilo možno realizirati, če bi bilo slovenščini odmerjenih več ur. To veliko pomanjkljivost čutijo prav vsi učitelji in ugotavljajo, da snov sicer predelajo, da pa ni časa za utrjevanje, za branje, za poglobljanje in zato tudi rezultati niso dobri. Sprašujejo se, zakaj je pouku tehnične vzgoje odmerjenih prav toliko ur kot slovenščini, zakaj je treba v teh letih toliko poudarjati tehnično vzgojo, zakaj ne bi dali osnove za ljubezen do lepe knjige, ko otroci prav v tej dobi radi bero, pa ne utegnejo, v šoli pa lahko posvetimo branju le eno uro na teden. Prav zato ne poteka pouk literarne zgodovine tako, kot bi si želeli, in preide marsikje v suhe biografske podatke in golo bibliografijo. In kdaj naj učenec v 8. razredu bere doma, če ima 40 ur na teden pouka (navajam po izjavah učiteljev), če mora doma risati, delati za tehnični pouk, pisati in risati za zgodovino in zemljepis, uči se vse druge predmete, samo slovenščine ne, zanjo ne ostane časa; v šolskih — pičlo odmerjenih urah — pa je tudi premalo časa in tako je naš otrok zelo prikrajšan za užitek lepega branja.

Pomanjkljivost pri pouku slovenščine, zlasti še literarne zgodovine, je, da pristopa vsak učitelj preveč individualno, preveč dela vsak po svoje, po svoji razsodnosti in sposobnosti, pri tem pa mu manjka iznajdljivosti, poučuje s primitivnimi, preživelimi metodami. Naše šole bi morale biti založene s številnimi učnimi pripomočki, diafilmi, plošča-

mi, priročniki za učitelje (te je treba najprej napisati!), da ne bi mnogi »plaval«, kakor se dogaja sedaj.

Za zaključek še nekaj strnjenih misli in želja:

1. Število ur slovenščine na osnovnih šolah se mora povečati, saj je sedanje stanje nevzdržno.

2. Pouk literarne zgodovine in literarne teorije naj bi do vključno 7. razreda potekal le ob tekstih, v 8. razredu pa bi sledil sistematični kronološki pregled brez podrobnosti o dobah.

3. V sedanjem učnem načrtu pogrešam obravnavo bajke, novele, črtice, pretežka pa sta esej in razprava.

4. Berila naj bodo sestavljena ustrezno učnemu načrtu, da ne bo, kot je sedaj, treba obravnavati gazelo, ep, odo, romanco v 7. razredu, ali esej in razpravo v 8. razredu, pa zanje ni primernegega teksta v berilu.

5. Berila naj bodo komentirana, ob njih naj izide tudi priročnik za učitelje, ki jim bo kažipot pri pouku.

6. Berilo za 8. razred naj ima komentirane likovne priloge, kratek pregled literarne zgodovine in osnovne pojme iz literarne teorije.

7. Obravnavanje srbohrvatske literature naj odpade in se prenese k srbohrvaščini.

8. Za pouk literarne zgodovine je treba več učnih pripomočkov — od priročnikov do vseh avdio-vizualnih sredstev.

9. Tudi pri pouku literarne zgodovine mora biti več enotnosti na naših šolah, do te pa bomo prišli le z dobrimi učbeniki.

Mira Medved

## ALI ŠE DAJEMO DOMAČE VAJE?

Nekoč so vprašali Konfucija, slavnega kitajskega filozofa iz V. stoletja pred n. št., kaj bi najprej napravil, če bi imel zavladati neki deželi. Odvrnil je: — Najprej bi izboljšal jezik.

Navzoči so se začudili in ga vprašali, čemu to. In Konfucij je rekel: — Če jezik ni uglajen, ne moreš izpovedati, kar hočeš. Če pa ne poveš tega, kar misliš, tudi ni storjeno, kar bi moralo biti storjeno. Kar pa ostane nestorjeno, povzroči propad morale in dela, in pravica se zamaje. Kjer pa ni pravice, je ljudstvo brez moči in pomoči. Zato v jeziku ne sme biti nobene površnosti. Ali je torej kaj važnejšega na svetu od jezikovne natančnosti?

Tole sem pred kratkim brala in zdi se mi, da bi bilo dobro, da bi pretehtal te misli vsakdo in predvsem tisti, ki lahko tako ali drugače vplivamo na razvoj jezika, in to smo seveda v prvi vrsti učitelji. Storimo za izboljšanje jezika, kar moremo, saj vidimo, kako daljnosežne so posledice jezikovnega znanja ali neznanja.

Mnogo lahko napravimo za izboljšanje jezika pri slovnških urah, mnogo pri urah, ko govorimo o stilistiki, mnogo ob šolskih nalogah, pri govornem pouku, pri obnavljanju... Mnogo lahko napravimo za izboljšanje jezika tudi z *domačimi vajami*, čeprav so glede njih mnenja zelo različna.

Večkrat sem že slišala, da godrnjajo čeznje starši in dijaki. Zadnjič pa mi je rekel celo neki profesor: — Jaz domačih vaj že davno več ne dajem. Korigirati jih tako ne utegnem, navadno še vidirati ne, potem pa res nimajo nobenega pomena!

Seveda bi bilo najbolj idealno, če bi utegnili domače vaje jemati vsak dan domov in jih natančno popravljati, kot popravljamo šolske naloge. Zaradi prezaposlenosti in zaradi velikih razredov zmore vendar to le malo profesorjev. Toda, če kdo misli, da imajo pomen le natančno popravljene domače vaje in da je pametneje, dajati jih manj, pa tiste dobro skorigirane, se moti. Važno je ravno to, da so domače vaje vsakdanje dijakovo delo, saj so *najuspešnejše sredstvo za utrditev v šoli pridobljenega znanja, najučinkovitejša vzgoja k samostojnemu rednemu opraviu in, za večino dijakov, najlažji način učenja*. Zato ne obupajmo, če nalog ne moremo vsak dan natančno popravljati. Korist kljub temu ne bo manjkala, če jih znamo dajati tako, da niso dijaku pri učenju obremenitev, ampak olajšava. Vidiranja pa nikoli ne opustimo! Za to že najdemo vsak dan čas in prav tako tudi za preizkusno korekturo. Seveda moramo vse smotno organizirati. Kako pa?